

KORKUT ATA TÜRKİYAT ARAŞTIRMALARI DERGİSİ
Uluslararası Türk Dili ve Edebiyatı Araştırmaları Dergisi
The Journal of International Turkish Language & Literature Research

|| Sayı/ Issue 8 (Ağustos/ August 2022), s. 1054-1065.
|| Geliş Tarihi-Received: 17.07.2022
|| Kabul Tarihi-Accepted: 29.08.2022
|| Araştırma Makalesi-Research Article
|| ISSN: 2687-5675
|| DOI: 10.51531/korkutataturkiyat.1144521

Uygur Türklerine Ait Gunnar Jarring Koleksiyonundaki Dinî (İslam ve Hristiyanlık) İçerikli İki Yazı Üzerine

Uyghur Turks' Religious Texts from the Collection of Gunnar Jarring (Islam and Christianity)

Sabırbek BÖRÜBAY*

Öz

Uygur Türkleri, zengin ve köklü bir kültüre sahip Türk kökenli bir boydur. Uygurlar merkezi bir coğrafyada yaşamışlardır. Tarih sahnesinde Şamanizm, Totemizm gibi inanç sistemlerini ve Maniheizm, Budizm, Nasturilik ve İslamiyet gibi çeşitli dinleri kabul etmeleri nedeniyle sosyo-kültürel yaşamları açısından Türk boyları arasında ayrı bir yere sahiptir.

Bu bakımdan Uygur Türklerini araştırmak hususu Batı kökenli bilim adamlarını öteden beri hep merak ede gelmiştir. Nitekim XIX. yüzyılına geldiğinde Batı kökenli ülkeler; başta Almanya, İsveç ve Fransa olmak üzere bir takım Avrupa ülkelerinin bilim adamları Uygur Türklerine ait metinleri Avrupa'ya götürmek planı hâsıl olmuştur ve planlarını başarıyla tamamlamışlardır. Günümüzde Almanya, Fransa ve İsveç gibi ülkelerde Uygur Türklerine ait eşsiz hazineler bulunmaktadır.

Bu doğrultuda yazımızda Uygur Türkleri ile ilgili bazı bilgileri paylaşmakla birlikte İsveçli misyoner Gunnar Jarring'in hayatı bilhassa onun koleksiyonunda yer alan henüz üzerinde inceleme yapılmamış Uygur Türklerine ait Arap harfli iki sayfalık metin ve aktarımı ve bunun dışında misyonerlerce yazılmış "Necatnıñ Yolu" (Kurtuluşun yolu) metnini tanıtacağız. Metinler, İsveç Lund Üniversitesi kütüphanesi Jarring Koleksiyonu'nda envanter numarası 1907:2 ve 1912:1'de kayıtlı olup üzerinde çalışılmamış bir metindir.

Anahtar Kelimeler: Eski Uygur Türkleri, Gunnar Jarring ve Koleksiyonu, Misyonerlik, Metin/Aktarma.

Abstract

Uyghur Turks were one of the tribes with Turkish origin that had a rich and well-established culture. Uyghur Turks usually lived in central geographic territory. Due to the fact that during the history they were practising belief systems like Shamanism, Totemism as well as various religions such as Manichaeism, Buddhism, Decadence and Islam Uyghur Turks' socio-cultural life takes a special place among Turkish tribes.

That's was the reason why Western scientists have been showing their great interest towards researching Uyghurs Turks' history. As a matter of fact in the XIX-century Western countries like Germany, Sweden and France and scientists from other European countries had successfully obtained texts which used to belong to Uyghur Turks. Nowadays, these unique "treasures" that

* Doktora öğrencisi, Atatürk Üniversitesi, Erzurum/Türkiye, e-posta: sabirbek.borubaymail.com, ORCID: 0000-0001-7448-8449.

once used to belong to Uyghur Turks are kept in countries such as Germany, France and Sweden.

Apart from information about the life of the Swedish missionary Gunnar Jarring will be provided in this study. In particular, the text from his collection, which has not been reviewed until today, will be translated. This text is a two-page text with Arabic alphabet that belongs to Uyghur Turks. These texts are registered in the Jarring Collection under inventory numbers 1907:2 and 1912:1 in the library of the Lund University of Sweden and have not been studied yet.

Keywords: Ancient Uyghur Turks, Gunnar Jarring and his Collection, Missionary Work, Text/Translation

Giriş

1. Eski Uygur Türkleri Hakkında Genel Bilgi

Uygur etnik adı, ilk olarak Bilge Kağan yazıtının doğu yüzü 37. satırında şöyle geçmektedir: **uygur elteber yüzçe erin ilgerü tezip bardı** “Uygurların ilteberi yüz kadar adamla doğuya doğru kaçıp gitti.” (Tekin, 1988, s. 36; Eraslan, 2012, s. 31). 744 yılında Moğolistan’daki II. Köktürk Devleti, Uygurlar başta olmak üzere Karluk ve Basmılların ittifakıyla yıkılır. Bitigden anlaşıldığına göre Karluklarla Uygurların arası açılmış ve 745’de Karluklar bertaraf edilmiştir. Yıkılan devletin yerine Uygur Kağanlığı (Ötüken Uygur Kağanlığı, 744-840) adlı başka bir Türk devleti kurulur. Bu Kağanlığın merkezi Orhun nehri üzerinde yer alan Karabalgasun’dur (Ercilasun, 2011, s. 217; Tekin, 1976, s. 11). Yalnız Uygur Kağanlığı daha sonra 840 yılında Kırgız Türkleri tarafından yıkılmıştır. Bundan sonra Uygur Türkleri batı ve güneybatıya doğru göç etmişlerdir. Güney’e gelen Uygur Türkleri buralarda Kansu Uygur Devleti ve Hoco Uygur Devletlerini kurduklarını biliyoruz. Daha sonra Cengiz’in saldırısına uğrayan Uygur Türkleri binlerce yıllık kültür eserleri ve sulama tesisatı yıkılmış, binlerce yıllık çalışma sayesinde meydana getirilmiş olan mamur vahalar daralmıştır. Bu yüzden Uygur Türkleri daha küçük yerlere sıkışarak oturmak zorunda kalmışlardır.

2. Batılı Misyoner Gunnar Jarring

XIX. yüzyılın sonlarında Orhun ve Yenisey vadisinde Orhun yazıtları bulunup 1893’te V. Thomsen tarafından okunduktan sonra Batı bilim dünyasında Türkoloji araştırmalarına ilgi birdenbire artmış, Türklerden kalan daha başka yazılı belgeleri ele geçirmek için bilim kuruluşları Doğu Türkistan’a seferler düzenlemeye başlamıştır. 1889’dan Birinci Dünya Savaşı’na kadar süren bu araştırma gezilerine Fin, Rus, İngiliz, Alman, Fransız, Japon, İsveçli ve Çinli bilim adamları katılmışlardır (Ata ve Tulum, 2011, s. 21).

“Asıl adı Gunnar Jönsson olan (Johanson, 2001, s. 8) Gunnar Jarring 1907 yılında İsveç’in güneyindeki Burnnby’da çiftçi bir ailenin çocuğu olarak dünyaya geldi. 1926’da Lund Üniversitesinde öğrenime başladı. Öğretmen olmak niyetiyle öğrenimine Germen ve İskandinav dilleri ile başladı; fakat daha sonrasında yabancı dillere olan ilgisi gittikçe arttı. Türk dillerini öğrenme merakı onu sarmadan önce Rusça, Çekçe ve Sanskritçe ile ilgilendi.” (Törnvall, 2014, s. 104).

“Türk dillerini öğrenmeye karar verdiğinde hocası Gustaf Raquette’den tavsiye aldı. Raquette, ona ya İstanbul’da Osmanlı Türkçesi ya da Doğu Türkistan’da Doğu Türkçesi alanında dil çalışması yapmasını önerdi. Raquette, Kaşgar ve Yarkent’te misyoner bir doktor olarak bulunduğu yıllarda Doğu Türkçesini kendi kendine öğrenmişti (Törnvall, 2014, s. 104). Doğu Türkçesi alanında çalışma yapmayı tercih eden Jarring, o yıllarda Türk dilleri alanında otorite kabul edilen Alman Türkolog Willy Bang’ın seminerine katılmak üzere 1928’de Berlin’e gitti. Aynı yıl İsveçli kâşif Sven Hedin de Orta Asya’daki bilimsel

gezisinden doğruca Berlin'deki bu müsteşrikler kongresine katılmak üzere buraya gelmişti. Jarring, Sven Hedin'in araştırma ekibine katılmak istedi ancak Hedin, bunu kabul etmedi. Bunun üzerine Jarring, yapacağı doktora tezine dil malzemesi temin etmek için Doğu Türkistan'a gitmenin başka bir yolunu aradı. 1929 yılında bu coğrafyaya gitmenin bir yolunu buldu. Pamir Dağlarını aşarak Kâşgar'a gitmek üzere İsveç'ten ayrılan misyoner kervanına katılmak onun istediği neticeyi sağlayacaktı." (Johanson, 2001, s. 9).

"Yukarıda bahsedilen diller dışında Arapça, Farsça, İngilizce ve Fransızcaya da hâkim olan Jarring, İkinci Dünya Savaşı yıllarında İsveç istihbarat teşkilatının dil öğrenme kabiliyetini keşfetmesi üzerine hükümet tarafından Orta Doğudaki askerî gelişmeleri izlemesi için Ankara'daki İsveç büyükelçiliğinde görevlendirildi. Böylece onun uzun ve başarılı diplomatik kariyeri başlamış oldu. Yeni Delhi, Tahran, Washington, Moskova ve Birleşmiş Milletlerdeki elçiliği gibi önemli vazifeler üstlendi. Jarring, bir taraftan diplomatik kariyerini sürdürürken diğer taraftan kendi koleksiyonundaki yazma eserler başta olmak üzere Doğu Türkistan dilleri ile Orta Asya, İran ve Anadolu sahasındaki Türkoloji araştırmalarına devam etti. Bu çalışmalar emekliliğinden sonra daha da arttı." (Törnvall, 2014, s. 104-105).

Resim I: (Alıntı: <http://www.jarringcollection.se>)

Resim II: (Solda Gunnar Jarring, Alıntı: <https://www.sjobergbildbyra.se/SC241961.jpg.info>)

Jarring'in 2002'ye, 94 yaşında ölünceye, kadar Türkoloji sahasında gerçekleştirdiği araştırma ve incelmelerinden bazıları anılacak olursa öncelikle Jarring'in çalışmalarının birçoğunun temelinde 1929-1930 ve 1935 yıllarında Orta Asya'nın birtakım muntıklarında yürüttüğü saha araştırmaları esnasında elde ettiği materyaller olduğunu (Jarring, 2004, s.120) söylemek gerekir. Tarım'da, Uygur bölgesindeki keşifleri, inceleme ve araştırma çalışmaları neticesinde birçok dil malzemesi elde etmiştir. Elde ettiği dil malzemesi, Klasik ve Geç Dönem Çağatay Türkçesi metinlerinden Erken Dönem Yeni Uygurca yazılmış metinlere kadar uzanan geniş bir dil yelpazesi içindedir (Berbercan, 2017, s. 6). Jarring'in yukarıda bahsedilen malzemeden hareketle ortaya koyduğu ilk çalışma yukarıda bahsi geçen 1933 yılında Lund Üniversitesine sunmuş olduğu doktora tezidir.

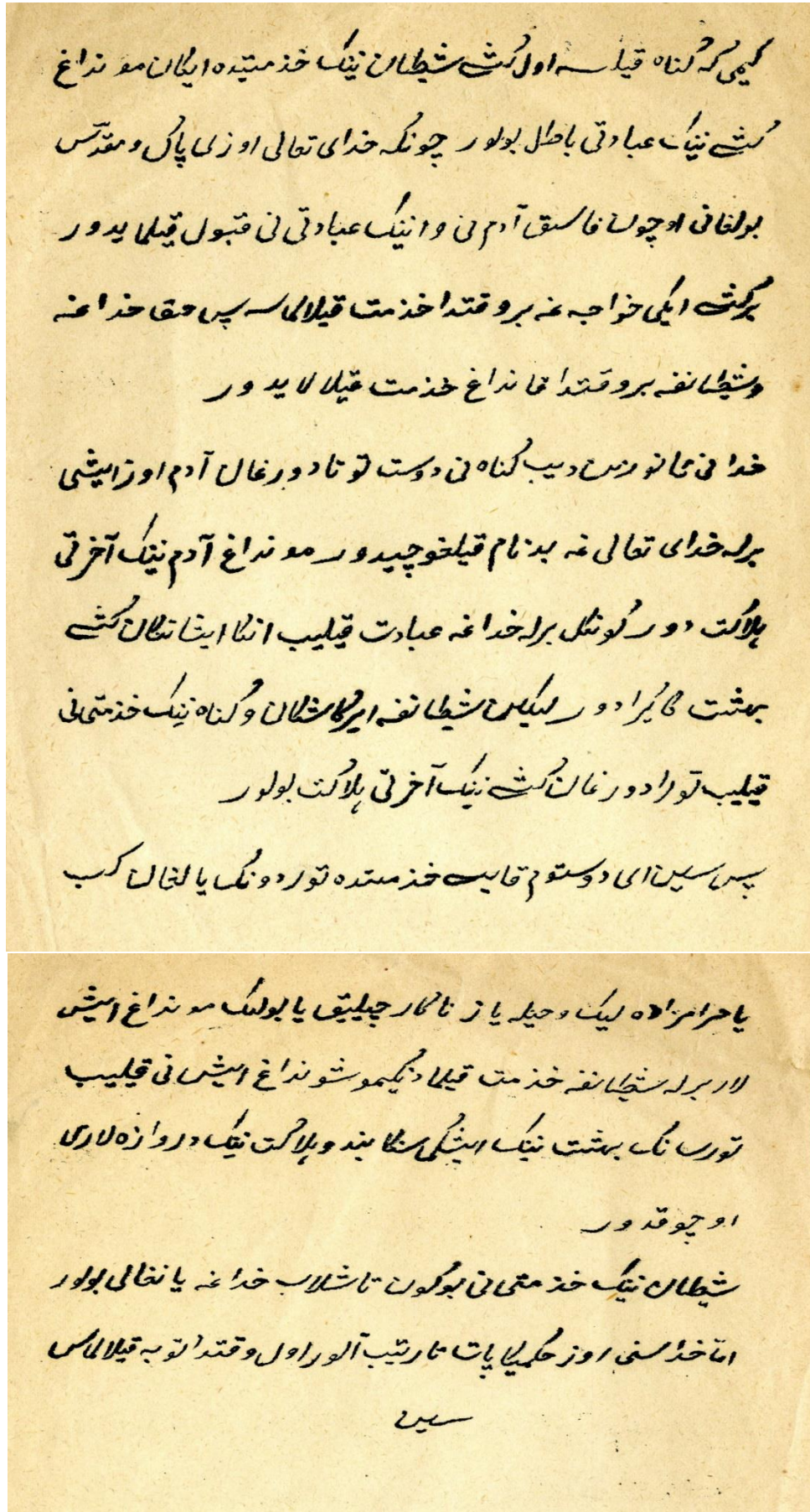
3. Jarring Koleksiyonu

"Jarring 115 yazma eserle Lund'a geri döndü. 1931 yılında üniversite Jarring'deki yazma eserlerin 72'sini satın alarak koleksiyonun temellerini atmış oldu. Jarring'den temin edilen bu eserlerle koleksiyonu oluşturmaya başlayan kütüphane 1931 ve 1932 yıllarında koleksiyonu genişletmeye David Gustafsson ve Gustaf Raquette adlı İsveçli misyonerlerden aldığı Doğu Türkistan el yazmalarıyla devam etti." (Törnvall, 2014, s. 106-107).

"G. Jarring'in kişisel kütüphanesi ayrıca bir koleksiyonu teşkil etmektedir. "The Gunnar Jarring Central Eurasia Collection" (ayrıca bk. <http://www.jarringcollection.se>) ismindeki bu muazzam kütüphane, 5000 cilt kitap (çoğu basılmış 19. ve 20. yüzyıla ait kitaplar ve el yazmaları, kataloglar, haritalar), 3000 civarı ayrıbasım yazı (birçoğu yazarı tarafından imzalanarak meslektaş yahut dost olarak Jarring'e hediye edilmiştir) içermektedir. Külliyyat; dil, edebiyat, tarih, folklor, din ve gezi yazılarına kadar birçok alandan eserleri bünyesinde barındırmaktadır. Bugün, "Kaşgar Prints (Kaşgar Gravürleri)", "Travel Literature (Seyahat Edebiyatı)" ve "Maps (Haritalar)" şeklinde üç ana gövdede tasnife açılmıştır. Jarring'in vefatından sonra ilkin İsveç Kraliyet Edebiyat, Tarih ve Eski Eserler Akademisinde (Royal Swedish Academy of Letters, History and Antiquities) alınan kütüphane, son olarak 2012'de İstanbul'daki İsveç Araştırma Enstitüsü'ne (Svenska forskningsinstitutet i Istanbul) bağışlanmış ve külliyyatın bütünüyle dijital ortama aktarılması için çalışmalar başlamıştır." (Berbercan, 2017, s. 7).

Toplam 560 el yazması eseri bünyesinde barındıran koleksiyonda el yazmaları dışında çoğunluğunu derlemelerin oluşturduğu 1100 belge bulunmaktadır. Koleksiyon, birbirinden bağımsız sayfalar ve uzun rulolardan birbirine sıkıca bağlanmış fasiküllere kadar her tür eseri içermektedir. El yazması eserler, 16. yüzyıldan 20. yüzyıla kadar farklı dönemlere aittir. Bu yazma eserlerin çoğu Hoten'de üretilen yöresel bir kâğıt üzerine yazılmıştır. El yazması eserlerin, % 75'i Çağatayca veya Uygurca, %15'i Arapça ve % 10'u Farsçadır. Bunların dışında çok az sayıda Moğolca, Tibetçe, Urduca ve Özbekçe yazma eser de mevcuttur. Bu dünyadaki en büyük üçüncü Doğu Türkistan yazmaları koleksiyonudur.

4. Jarring Koleksiyonu'nda 1907:2 Envanter No'suna Ait Arap Harfli Metnin Aslı

5. Metnin Transkripsiyonu

Kim ki günah kılsa ol kişi şeytanın hizmetide eken mundag kişiniñ ‘ibadeti bâtil bolur. Çünkü Huday Ta’ala özi pak ve mükaddes bolganı için fasık ademni ve anıñ ‘ibadetini kabul kılmaydur.

Bir kişi iki Hüdayga bir vaktde hizmet kılalmasıñ Hak Hudaga ve şeytanga bir vaktde kandag hizmet kılaladur.

Hudanı tanurmén deb günahnı dost tuta durgan adam öz işi birle Huday Ta’alaga bed-nâm kılguçıdur mundag adamnıñ ahireti helâketdur köñül birle Hudaga ‘ibadet kılıb anga işengen kişi behiştge kiredür.

Likin şeytanga irgeşken ve günahnıñ hizmetini kılıb turadurgan kişiniñ ahireti helâket bolur.

Sensin ey dostum kaysı hizmetde turduñ yalğan geb ya haramzadelik ve hîle yâ zinâkârcılık ya bunıñ işler birle şeytanga hizmet kılmadıñmu şundag işni kılıb tursañ behiştiniñ eşiği saña bend ve helâketniñ darvazaları açıkdur.

Şeytanın hizmetini bugün taşlab Hudaga yangalı bolur ama Huda sini öz hükmige pat tartıp alur ol vaktde tevbe kılalmasıñ.

6. Metnin Türkiye Türkçesi’ne Çevirilişi

Kim ki günah işlese o kişi şeytanın hizmetinde imiş. Şöyle ki insanın ‘ibadeti bâtil olur. Çünkü Allahu Te’ala kendisi münezzeh ve mukaddes olduğu için fâsık insanı ve onun ‘ibadetini kabul etmez.

Bir insan iki Yaraticısına bir vakitte hizmet (‘ibadet)etmesin! Hak Te’ala’ya ve şeytana bir vakitte nasıl hizmet (‘ibadet) edebilsin?

Allah’ı tanırım (iman et-) diye günahlı dost tutan insan kendi işlediği günahları ile Allah-ü Te’ala’ya kötü kul olmuş olur. Böyle insanın âhireti helakettir. Gönlü ile (ihlasla) Allah’a ‘ibadet eder, O’na iman eden insan Cennet’e girecektir.

Fakat şeytana uyuyan ve sürekli günah işleyen kişinin âhireti helak olur.

Sensin ey dostum! Hangi hizmette dursun yalğan söz veyahut haram, kurnazlık, zinâkârlık ya da buna benzer işler ile şeytan’a hizmet etmedin mi? Böyle günahları işledikten sonra Cennet’in kapısı sana kötülük ve helâk olmanın kapısıdır.

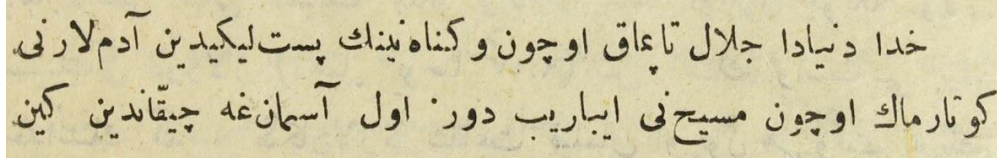
7. Misyonerliğin Büyük Hedefi: Hz. İsa Kurtarıcı

“Tarih boyunca, dini propaganda yapmak suretiyle Avrupa’nın emellerine hizmet eden misyonerlerin başlangıçtan beri bütün insanları olduğu gibi, Müslümanları da Hristiyanlaştırma düşüncesi ilk sırada duran hedeflerinden biri olmuştur. Bunun için misyoner teorisyenler çeşitli çalışma metotları geliştirerek duruma göre farklı taktikler uygulamışlardır. Zira misyonerlerin İslam dünyasında uyguladıkları önemli bir misyon metodu müsteşrik yetiştirerek gerek İslam ülkelerinde bulunan çeşitli seviyedeki okullarda, gerek diğer ülkelerde İslam ile ilgili olumsuz görüşler imal etmeye çalışmaktır. Oryantalistler, batılı kavramlara bağlı kalarak İslam bilimlerini ve İslam tarihi ile kaynaklarını göze alarak kendilerine göre yorumlamış ve kendi anlayışları doğrultusunda harekete hazır insanları kandırmaya çalışmışlardır.” (Kazıcı, 2011, s. 33-34).

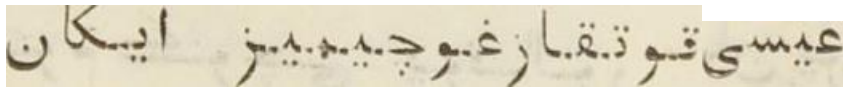
“Hristiyanlık düşüncesinde ‘İsa Mesih, bu dünyaya, Allah, ile insanlar arasında gerçek arabulucu olarak gönderilmiştir’. İsa’nın misyonu, tüm insanların kurtuluşu için hayatını feda ederek insanlara hizmet etmektir.” (Aydın, 2004, s. 94). Bunun en bariz örneğini metnimizdeki, “Hazreti İsadın ümid kılığ. Çünkü anı Huda ademlerini kutkarguçası

bolsun deb mesih kılıbdur” (Hz. İsa’ya ümit besle. Çünkü O’nu Allah insanoğlunun kurtarıcısı olarak mesih yapmıştır) cümlesi teyit etmektedir.

Batılı misyoneri Gunnar Jarring’in koleksiyonuna ait ve mezkûr misyonerlik faaliyetine ilişkin bir kaç eserler mevcuttur. Yine hazırlamış oldukları “Mesih’in cemaati” kitabında şu cümle dikkate değerdir.

“Huda dünyada celal tapmak için ve günahniñ pistligidin ademlerini kötermek için Mesihni yiberibdür...” (Allah dünyada celal bulmak için ve günahların pisliğinden insanoğlunu kurtarmak için Mesih’i göndermiş).

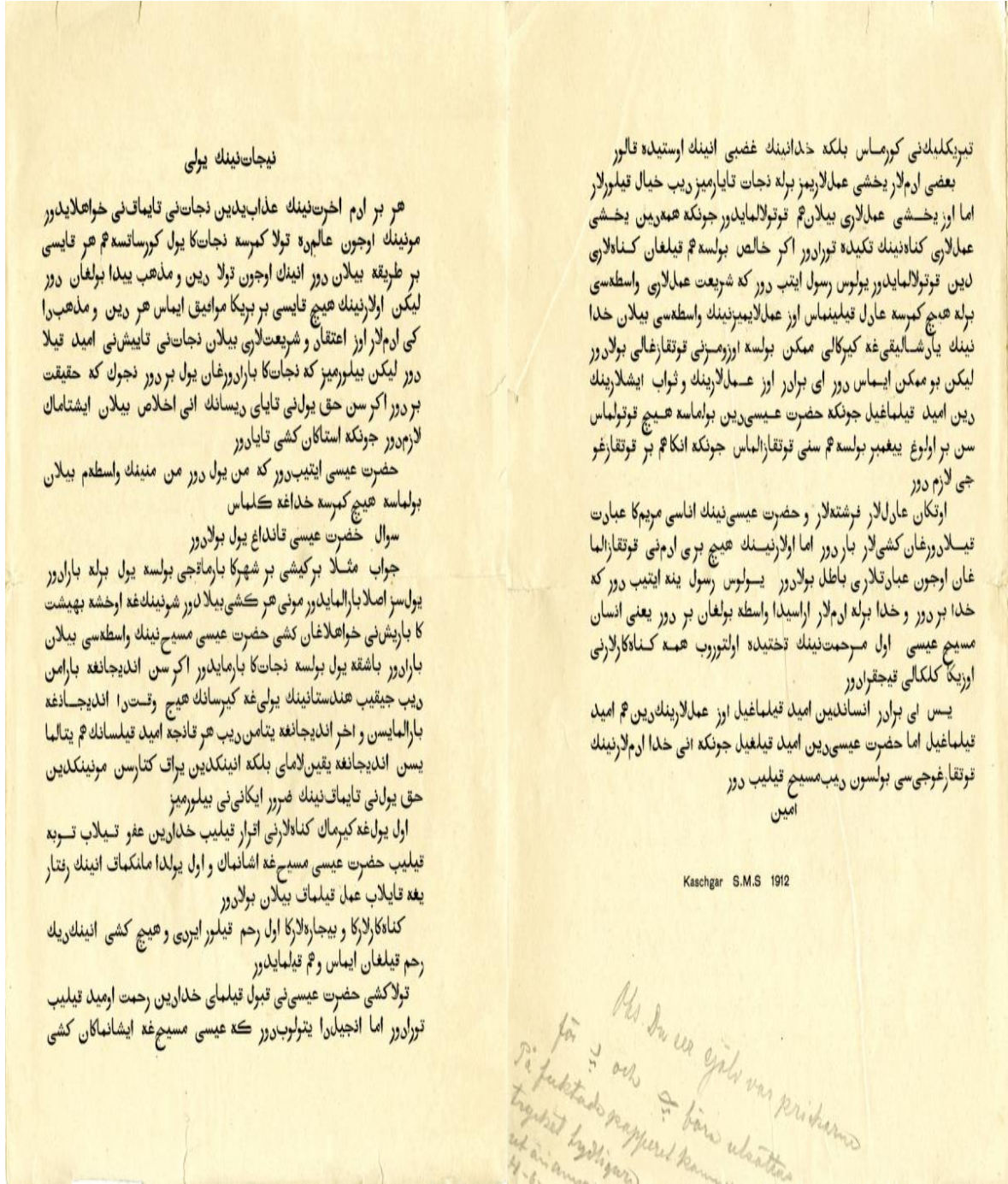

‘İsa “kutkarguçımız ekan...” (İsa (A.S) kurtarıcımız imiş).

Türk tarih sahnesinde önemli yeri olan ve asırlardır varolan Uygur Türkleri (Doğu Türkistan) misyonerlerin hedeflerinden biri olmuştur.

7.1. “Necatniñ Yolu” (Kurtuluşun Yolu)

Jarring Koleksiyonu’nda yer alan 1912:1 envanter numarasına ait bir metindir. Metin, Jarring’in hocası Gustaf Raquette tarafından bulunmuştur. Yazı, Uygur Türklerini İsa (a.s.) nebiye itikat ve itaat etmeye davet eden bir metindir.

Müellifi: Raquette, Gustaf
Dili: Eastern Turki
Yeri: Kashgar

Yayıml: S.M.S Mission
Yıl: 1912
Sahife: 2

7.2. Metnin Transkripsiyonu

Necatnîñ Yolu

Her bir adam ahiretnîñ ‘azabıdın necatnı taymakanı kahlaydur munuñ üçün ‘alemde tola kimerse necatga yol körsetse hem her kaysı bir tarika bilendür anıñ üçün tola din ve mezheb beyda bolgandır. Lekin onlarnıñ hiç kaysı bir birige muvafık emas her din ve mezhebdeki adamlar öz ‘itikad ve şer’atları bilen necatnı tayışni ümid kıludur. Lekin

bilmürmiz ki necatga baradurgan yol birdür. Neçük ki hakikat birdür. Eger sen hak yolnu tayay desañ anı ihlas bilan istemek lazumdur. Çünkü istagan kişi tayadur.

Hazreti 'İsa aytıbdur ki men yoldur men meniñ vasıtam bilen bolmasa hiç kimerse Hudaga kelmes.

Sual: Hazreti 'İsa kandağ yol boladur?

Cevab: Mesela bir kişi bir şehirge barmakçı bolsa yol birle baradur. Yolsız asla baralmaydur munı her kişi biledür şuniña ohşa behiştge barışını hohlagan kişi hazreti 'İsa mesihniñ vasıtası bilen baradur. Başka yol bolsa necatga barmaydur. Eger sen Andicanga barmen deb çıkıb Hindistanıñ yolıga kirseñ hiç vaktta Andicanga baralmaysın ve ahr Andicanga yetemen deb her kanca ümid kılsañ hem yetalmay sen Andicanga yakınlamay belki anıñdın irak ketersen munıñdın Hak yolını taymaknıñ zarur ekanni bilürmiz.

Ol yolga kirmek günahlarını ikrar kılıb Hudadın 'afv tileb tövbe kılıb Hazreti 'İsa mesihge işenmek ve ol yolda mañmak anıñ reftarıga kaylab 'amel kılmak bilen boladur.

Günahkarlarga ve beçaralarga ol rahm kılur erdi ve hep kişi anıñ dek rahm kılğan emas ve hem kılmaydur.

Tola kişi Hazreti 'İsanı kabul kılmay Hudadın rahmet ümid kılıb turadur. Ama İncilde aytulubdur ki 'İsa mesihge işenmegen kişi tiriklikni körmes belki Hudanıñ gazabı anıñ üstide kalur. Ba'zı adamlar yahşi 'amellerimiz birle necat tayarmiz deb hayal kılurlar. Ama öz yahşi 'amelleri bilen hem kutulalmaydur. Çünkü hemedin yahşi 'amelleri günahnıñ tegide turadur. Eger halis bolsa hem kılğan günahlarıñdın kutulalmaydur. Yulus resul aytubdur ki şeri'at 'amelleri vastası birle hiç kimerse 'adl kılınmas öz 'amellimizniñ vastası bilen Hudanıñ yadşalıkıga kirgeli mümkün bolsa özümüzni kutkazgalı boladur. Lekin bu mümkün emasdür. Ey Birader! Öz 'amelleriñ ve sevab işleriñdın ümid kılmağıl. Çünkü Hazreti 'İsadin bolmasa hiç kutulmassen bir ulug paygambar bolsa hem seni kutkazalmas. Çünkü aña hem bir kutkazguçı lazmdur.

Ötken 'adleler feriştelere ve Hazreti 'İsanıñ anası Meryemge 'ibadet kıladurgan kişiler bardur. Ama olarnıñ hiç biri ademni kutkazalmagan için 'ibadetleri batıl boladur. Yulus resul yine aytıbdur ki Huda birdür ve Huda birle ademler arasında vasta bolgan birdür ya'ni insan mesih 'İsa ol merhametniñ tahtıda oturub heme günahkarlarını özige kelgeli kışkradur.

Yes ey birader! İnsandın ümid kılmağıl öz 'amelleriñdın hem ümid kılmağıl. Ama Hazreti 'İsadin ümid kılğıl. Çünkü anı Huda ademleriñ kutkarguçası bolsun deb mesih kılıbdur. Amin.

7.3. Metnin Türkiye Türkçesine Çevirilişi

Her insan ahiretin azabından kurtulmak ister. Bunun için dünyada çok kimseler kurtuluşun yolunu göstermişler. Hem de herhangi bir tariki bilmişler. Onun için çok din ve mezhep meydana gelmiştir. Fakat onların hiç birisine uygun değildi. Her din ve mezhepteki insanlar kendi itikat ve şeriatları ile kurtulmasını ümit eder. Fakat bilmiyoruz ki asıl kurtuluşa giden yol tektir. Hakikat da birdir. Eğer sen hak yolunda gideyim dersin onu ihlas ile istemek gerektir. Çünkü isteyen kişi kavuşur.

Hazreti İsa (a.s.) demiş ki, ben bir yolumdur. Benim vasıtam ile olmasa hiç kimse Allah'a ulaşmaz.

Sual: Hazreti İsa nasıl bir yoldadır?

Cevap: Mesela, bir kişi bir şehire gidecek olsa yol ile gidilir. Yolsuz asla gidemez. Bunu her kişi bilir. Buna benzer cennete gitmeyi isteyen kişi Hazreti İsa mesihin vasıtası ile

ancak gidebilir. Başka yol olursa kurtuluşa gidilmez. Eğer sen Andican'a giderim diye yola çıkıp Hindistan'ın yoluna düşersen hiç bir zaman Andican'a gidemezsin ve sonunda Andican'a ulaşırım diye çok ümit etsen de ulaşamazsın. Andican'a yaklaşamazsın belki ondan uzağa gidersen (uzaklaşırın). Bundan dolayı Hak yolunu tutmak elzem olduğunu biliriz.

O yola girmek günahları gizlemeyip Allah'tan afv dileyerek Hazreti İsa mesihe inanmak ve o yolda devam etmek onun istikametinde amel etmekle olur.

O günahkârlara ve biçarelere merhamet ederdi. Tüm insanlar O'nun kadar merhamet etmemiştir hem de etmez.

Tüm insanlar Hazreti İsa'yı kabul etmeden (inanmadan) Allah'tan merhamet ümit ediyorlar. Ama İncil'de söylenmiş ki, İsa Mesih'e inanmayan insan hayatı yaşayamaz belki Allah'ın gazabı onun üzerinde kalacaktır. Bazı insanlar iyi amellerimiz ile kurtuluş yolunu bulacağız diye hayal ederler. Fakat kendi iyi amelleri ile de kurtulamazlar. Çünkü hepsinden yahşi amelleri günahın altında kalır. Eğer halis olsa hem işlediği günahlarından kurtulamaz. Yulus resul demiş ki, şeriatın amelleri ile hiç kimse adalet edilmez. Kendi amellerimizin vasıtası ile Allah'ın inayeti altına girmek mümkün olsa kendimizi kurtarmış oluruz. Fakat bu imkânsız. Ey birader! Kendi amel ve sevap işlerinden ümit etme! Çünkü Hazreti İsa olmazsa kurtulamazsın. Başka ulu peygamber olsa da yine seni kurtaramaz. Çünkü ona da bir kurtarıcı lazım gelir.

Geçen melekler ve Hz. İsa'nın anası Meryem'e ibadet eden insanlar vardır. Ama onların hiç birisi insanoğlunu kurtaramadığı için ibadetleri batıl olacaktır. Yulus resul yine demiş ki, Allah birdir ve Allah ile insanların arasında vasıta olan birdir yani insan mesih İsa O' merhamet tahtında oturup tüm günahkârların günahlarını kendisine gelsin diye haykırmaktadır.

Ey birader! İnsandan ümit etme! Kendi amellerinden de ümit etme! Ama Hz. İsa'ya ümit besle. Çünkü O'nu Allah insanoğlunun kurtarıcısı olsun diye mesih yapmıştır. Amin.

8. Gunnar Jarring Tarafından Hazırlanmış Muhtelif Resimlerin Sergisi

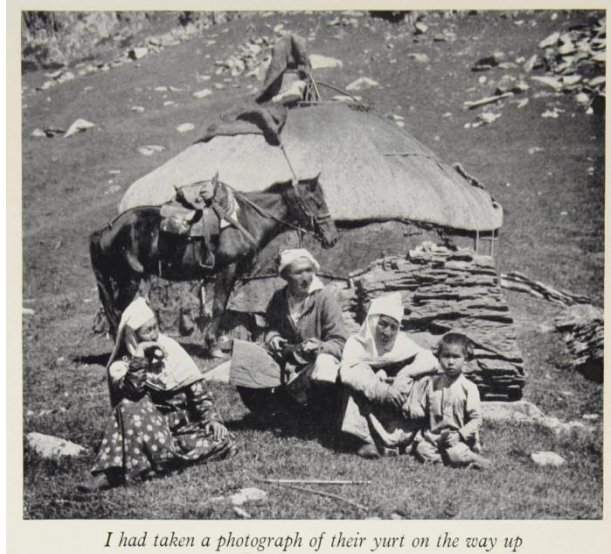
a. The central part of the petroglyph near Shindi in the Quraq-tagh

13. Eingeborene aus Kargil

The Swedish printing-office in Kashghar.

I had taken a photograph of their yurt on the way up

Some Mongol women with their children on the road

Sonuç

Uygur Türklerinin XIII. yüzyıldan sonra yazılmış metinleri daha önceki yüzyıllardan oldukça farklı olmuştur. Bunun en büyük sebeplerinden biri kuşkusuz İslam dinidir. Bir diğer deyişle Uygur Türklerinin İslam dini tesiriyle kaleme almış dinî içerikli metinlerdir.

XIX. yüzyılına geldiğinde Batılı bilim adamları Doğu Türkistan Uygur Türk topraklarına âdeta akın etmişlerdir. Başta İngiltere, Fransa ve İsveçli bilim adamları Eski Uygur Türklerinden kalmış eşsiz hazine; dinî metinler başta olmak üzere Buddizm, Maniheizm ve İslam dinine ait eserleri topluca götürmüşlerdir. Bunun içinde söz konusu çalışmamızın esasını teşkil eden Gunnar Jarring'in koleksiyonu oldukça önemli bir yere sahiptir.

Yazımızda Gunnar Jarring'ın koleksiyonuna ait Uygur Türklerinin İslam dinin kabulünden sonraki bırakmış olduğu dinî içerikli iki sayfalık metin bunun yanı sıra misyonerlerce hazırlanmış ve Uygur Türklerini Hristiyan dinine davet etmek amacıyla ele alınmış "Necatniñ yolu" (*Kurtuluş yolu*) metni olmuştur.

Türkiye'de Gunnar Jarring ve koleksiyonu ile ilgili sadece 3 çalışma bulunmaktadır. Birisi doktora tezi (basılmamış) olarak savunulan Serkan Çakmak'a ait "Jarring koleksiyonundan Uygurca Meslek Risaleleri" (2016), aynı yazara ait çeviri yazısı; "Hoten ve Kaşgar'dan: Gunnar Jarring ve Jarring koleksiyonu" (2014) ve bir diğeri de Turgut Berbercan'a ait "İsveç Türkolojisinden İki Bilgin: Gunnar Jarring ve Gustaf Raquette'dir.

Söz konusu üç tane çalışma içerisinde G. Jarring'ın toplamış olduğu eserlerin orijinal metinleri (Meslek Risaleleri) üzerinde dil bilimsel açıdan incelenmiş sadece doktora tezi mevcuttur. Bunun dışında henüz bir çalışma bulunmadığını belirtmek istiyoruz.

Biz yazımızda Jarring koleksiyonuna ait metinlerden sadece iki yazıya yer verdik. Lund Üniversitesi kütüphanesinin resmi İnternet sitesinde Jarring Koleksiyonunun tanıtım sayfasındaki Uygur Türklerine ait eşsiz daha nice eserlerin olduğunun altını çizmek isteriz.

Kaynakça

- Ata, A. ve Tulum, M. (2011). *Uygur Türkçesi*. Eskişehir: Anadolu Üniversitesi
- Aydın, M. (2004). Katolik Misyonerliğinin Dünü ve Bugünü, *Türkiye'de Misyonerlik Faaliyetleri, Tartışmalı İlmî Toplantı*. 17-18 Nisan 2004, İstanbul: Ensar Neşriyatı, 93-122.
- Berbercan, M. T. (2017). İsveç Türkolojisinden İki Bilgin: Gustaf Raquette ve Gunnar Jarring. *Uluslararası Uygur Araştırmaları Dergisi*, 10, 42-54.
- Caferoğlu, A. (1968). *Eski Uygur Türkçesi Sözlüğü*. Ankara: TDK Yayınları.
- Çakmak, S. (2016). *Jarring Koleksiyonundan Uygurca Meslek Risaleleri. Giriş-İnceleme-Metin-Dizin*. Doktora Tezi. Erzurum: Atatürk Üniversitesi.
- Ercilasun, A. B. (2013). *Türk Dili Tarihi. Başlangıçtan Yirminci Yüzyıla*. Ankara: Akçağ Yayınları.
- Eraslan, K. (2012). *Eski Uygur Türkçesi Grameri*. Ankara: Türk Dil Kurum Yayınları.
- Johanson, L. (2001). *Discoveries on the Turkic Linguistic Map*. Stockholm: Svenska Forsknings Instituteti.
- Jarring, G. (1936). *The Contest of the Fruits, An Eastern Turki Allegory*. Lund: CWK GLEERUP.
- Jarring, G. (1973). *A Tall Tale from Central Asia*. Lund: CWK GLEERUP.
- Jarring, G. (1964). *An Eastern Turki-English Dialect Dictionary*. Lund: CWK GLEERUP. [TED]
- Kazıcı, Z. (2011). *Müslüman Hristiyan İlişkiler Tarihi*. İstanbul: Kayıhan Yayınları. 33-34.
- Tekin, T. (1998). *Orhon Yazıtları Kül Tigin, Bilge Kağan, Tunyukuk*. İstanbul: Simurg Yayınları.
- Törnvall, G. (2014). Hoten ve Kaşgar'dan: Gunnar Jarring ve Jarring Koleksiyonu. (Çev.: Serkan Çakmak), *Uluslararası Uygur Araştırmaları Dergisi*, 2(4), 103-111.

İnternet Kaynakları

<https://www.jarringcollection.se> [Erişim Tarihi: 16.05.2022].

<https://www.sjobergbildbyra.se/SC241961.jpg.info> [Erişim Tarihi: 16.05.2022].